

بحران انسان شناسی در توسعه مدرن

www.ketab.ir

دکتر فاطمه السادات هاشمیان

سرشناسه:	هاشمیان، فاطمه السادات، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور:	بحران انسان‌شناسی در توسعه مدرن؛ فاطمه السادات هاشمیان؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	۱۶۰ ص.
شابک:	978-622-98531-4-6
فروست:	مجموعه مبانی نظری اسلام؛ ۶۵.
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	انسان‌شناسی
موضوع:	انسان‌شناسی - جنبه‌های مذهبی - اسلام
موضوع:	Anthropology - Religious aspects - Islam
موضوع:	رشد اقتصادی - جنبه‌های اجتماعی
موضوع:	Economic development - Social aspects
موضوع:	رشد سیاسی
موضوع:	توسعه اجتماعی
موضوع:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
موضوع:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
موضوع:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره:	GN۲۵
رده‌بندی دیویی:	۳۰۱ / شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۶۷-۰۵۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «مبانی نظری اسلام»: ۳۲۱۱۰۳۶۶-۲۵.

صندوق پستی: ۶۱۷۳-۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: andishe@maaref.ac.ir



دانشگاه معارف اسلامی

مجموعه مبانی نظری

۶۵

بحران انسان‌شناسی در توسعه مدرن

نویسنده: فاطمه السادات هاشمیان

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

طراح گرافیک: سید علی روحانی / صفحه‌آرا: سعید نائینی

ناشر: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / قیمت: ۵۵/۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۹۸۵۳۱ - ۴ - ۶

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز بخش:

■ انتشارات دانشگاه معارف اسلامی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، بین کوچه ۴ و ۶

تلفن: ۳۲۱۱۰۳۱۶

■ دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

پایگاه اینترنتی: www.maaref.ac.ir

نشانی الکترونیکی: andishe@maaref.ac.ir E-mail:

سخن آغازین

توسعه و پیشرفت یکی از شاخه‌های کمال‌طلبی انسان است که از سوی خداوند متعال به صورت فطری در نهاد انسان به ودیعه گذاشته شده است. میل به کمال‌خواهی قوه محرک انسان برای حرکت در جهت تعالی علمی و عملی اوست. بشر پس از تشخیص هدف و ترسیم چشم‌انداز آرمانی، در مسیر آن گام برداشته و با پیمودن راه و رسیدن به آرمان خویش به سیراب نمودن فطرت اصیل خویش نایل می‌شود. البته گاهی در تشخیص کمال دچار اشتباه می‌شود که با کمک وحی می‌تواند به هدف صحیح رهنمون شده و به سعادت واقعی دست یابد. میل به توسعه، همه زمینه‌های زندگی بشری را خواه فردی یا اجتماعی با ابعاد گوناگون فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در برمی‌گیرد و همواره شعار آن یکی از امتیازات هر نظام فکری یا دولت سیاسی یا مجموعه‌های خرد فرهنگی یا سیاسی به شمار می‌رود. روشن است که پیشرفت نیازمند برنامه‌ریزی است و بدون مدد آن کامیاب نیست. از سویی هر طرح یا برنامه‌ای براساس ساختاری فکری سامان می‌یابد و درواقع محصول و میوه آن بوده و نمود عینی و تجلی واقعی آن به شمار می‌آید. از این رو شناخت دقیق هر توسعه یا تمدن در پرتو شناخت مبانی فکری آن میسر است که شامل گستره وسیعی همچون مبانی انسان‌شناختی، جهان‌شناختی و الزامات آن است. تمدن امروز غرب نیز که تمدن غالب بشری است از این فرایند مستثنا نیست و براساس پایه‌های فکری گوناگونی شکل گرفته است که یکی از آنها مبانی انسان‌شناختی است که غفلت از آن، اسارت در دام پرگره، خسارت بار و ویرانگرش را در پی دارد.

اقبال لاهوری در این باره چنین می‌سرایند:

ای ز افسون فرنگی بی‌خبر	فتنه‌ها در آستین او نگر
از فریب او اگر خواهی امان	اشترانت را ز حوض او بران

دانش افرنگیان غارتگری دیرها خیبر شد از بی‌حیدری
دانش حاضر حجاب اکبر است بت پرست و بت فروش و بت‌گراست

در این اثر، که پایان‌نامه کارشناسی ارشد ایشان بوده است، نویسنده محترم با ژرف‌اندیشی نسبت به اهمیت نقش انسان‌شناسی در شالوده تمدن امروز در اثر حاضر کوشیده است تا ضمن معرفی ساختارهای انسان‌شناختی آن به نقد مستدل و عالمانه آن همت گمارد. از این رو در فصل اول و دوم به تبیین واژه توسعه، غرب مدرن و ابعاد وجودی انسان پرداخته و سپس در فصل سوم، بخش اصلی کتاب، ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی پیشرفت را در چهار فصل جداگانه تبیین کرده و با استخراج مبانی انسان‌شناختی در هر زمینه‌ای انتقادات وارد بر آن را بیان نموده است. برآیند حاصل از مجموعه مباحث اثر پیش‌رو آن است که تمدن و پیشرفت غربی به بیراهه رفته و الزامات سعادت بشر و آرمش او را فراهم نکرده است، زیرا براساس مبانی باطل انسان‌شناختی همچون فردمحوری، خودبنیادی، ماده‌گرایی و سوبجکتیویسم بنا شده که در تضاد با فطرت خداخواهی بشر و عقل سلیم قرار دارد. پیشرفت واقعی زمانی به چنگ می‌آید که انسان تقریباً بیشتری به خالق خویش پیدا کند نه آنکه همواره در صدد تکامل ابزار زندگی و مناسبات اجتماعی برآید. چراکه پیشرفت‌های مادی اگر در مسیر صحیح و اخلاقی - انسانی قرار نگیرد، نه تنها رشد و تعالی بشر را همراه نداشته بلکه به واسطه دوری از تعالیم الهی موجب ظلم و خیانت به بشر فراهم می‌کند، چنان‌که بشر امروز غربی را در اسارت شهوت و شکم قرار داده و با قطع رابطه او با مبدأ هستی، زندگی انسان غربی را در سطح حیات حیوانی تنزل داده است.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف ضمن سپاس از کوشش علمی نویسنده، قدردان ارشادات و راهنمایی‌های حجج اسلام آقای دکتر عبدالحسین خسروپناه، آقای دکتر سید احمد غفاری و آقای دکتر غلامحسین گرامی است که با نکته‌سنجی‌های دقیق خود به غنای هرچه بیشتر اثر افزوده‌اند. همچنین تلاش‌های جناب آقای دکتر سید سعید روحانی و همکاران محترم در چاپ اثر ارج نهاده و توفیقات همه این عزیزان را از خداوند متعال خواستار است.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

مقدمه ۱۳

فصل اول: کلیات و مفاهیم

(۱۵-۳۶)

گفتار اول: کلیات ۱۵

الف) اهمیت بررسی مبانی توسعه ۱۵

ب) ضرورت نقد و بررسی توسعه مدرن ۱۶

گفتار دوم: مفاهیم ۱۷

الف) انسان ۱۷

۱. تعریف لغوی ۱۸

۲. تعریف اصطلاحی ۱۸

ب) توسعه ۲۰

۱. تعریف لغوی ۲۰

۲. تعریف اصطلاحی ۲۰

ج) غرب مدرن ۲۲

۱. تعریف لغوی مدرن ۲۲
۲. تبیین غرب مدرن ۲۲
- جمع‌بندی ۳۵

فصل دوم: بررسی و تحلیل ابعاد وجودی انسان در اندیشه اسلامی و غربی

(۳۷-۵۴)

- گفتار اول: هویت انسان در اندیشه اسلامی ۳۷
- الف) روح ۳۹
۱. تعریف لغوی ۳۹
۲. تعریف اصطلاحی ۳۹
۳. روح مجرد؛ هویت واقعی انسان ۴۰
- ب) نفس ۴۱
۱. تعریف لغوی ۴۱
۲. تعریف اصطلاحی ۴۲
۳. نسبت روح و نفس ۴۳
- ج) فطرت ۴۴
۱. تعریف لغوی ۴۴
۲. تعریف اصطلاحی ۴۴
۳. فطرت سلیم انسانی ۴۵
- گفتار دوم: هویت انسان در اندیشه غربی ۴۶
- الف) اومانیسم به عنوان عامل محوری در انسان‌شناسی غربی ۴۷
۱. تعریف ۴۷
۲. مؤلفه‌های اومانیسم ۴۸
- ب) جایگاه انسان در منظر اومانیسم ۵۳

فصل سوم: بررسی انتقادی مبانی انسان‌شناختی مدرن در توسعه فرهنگی

(۷۰-۵۵)

۵۵	مقدمه
۵۶	گفتار اول: آشنایی با توسعه فرهنگی
۵۶	الف) مفهوم توسعه فرهنگی
۵۷	ب) شرایط تحقق توسعه فرهنگی
۵۸	ج) نتایج توسعه فرهنگی
۵۹	د) نسبت‌سنجی توسعه فرهنگی با سایر ابعاد توسعه
۵۹	گفتار دوم: مبانی انسان‌شناختی توسعه فرهنگی مدرن
۶۰	الف) اومانیسم
۶۰	ب) سکولاریسم
۶۱	ج) سوپرکتیویسم
۶۴	گفتار سوم: پیامدهای انسان‌شناختی توسعه فرهنگی مدرن
۶۴	الف) جایگاه وحی و نبوت
۶۶	ب) جایگاه علم و عقل
۶۷	ج) جایگاه معنویت و سنت‌های الهی
۶۸	د) خودشکنی توسعه فرهنگی

فصل چهارم: بررسی انتقادی مبانی انسان‌شناختی مدرن در توسعه اجتماعی

(۸۸-۷۱)

۷۱	مقدمه
۷۲	گفتار اول: آشنایی با توسعه اجتماعی
۷۲	الف) مفهوم توسعه اجتماعی
۷۴	ب) شرایط تحقق توسعه اجتماعی

- ج) نتایج توسعه اجتماعی ۷۴
- د) نسبت‌سنجی توسعه اجتماعی با سایر ابعاد توسعه ۷۵
- گفتار دوم: مبانی انسان‌شناختی توسعه اجتماعی مدرن ۷۶
- الف) اصالت انسان ۷۶
- ب) اصالت لذت ۷۸
- ج) انسان تک‌ساحتی ۸۰
- د) حق‌گرایی به جای تکلیف‌محوری ۸۱
- هـ) تبدیل خلافت الهی انسان به ریاست شیطانی او بر زمین ۸۲
- گفتار سوم: پیامدهای انسان‌شناختی توسعه اجتماعی مدرن ۸۳
- الف) تراکم ۸۳
- ب) جایگزینی اخلاق با قوانین اجتماعی ۸۴
- ج) بحران عقلانیت ۸۵
- د) بحران کارآمدی ۸۶
- هـ) شکاف طبقاتی ۸۷

فصل پنجم: بررسی انتقادی مبانی انسان‌شناختی مدرن در توسعه سیاسی

(۱۰۸-۸۹)

- مقدمه ۸۹
- گفتار اول: آشنایی با توسعه سیاسی ۸۹
- الف) مفهوم توسعه سیاسی ۸۹
- ب) شرایط تحقق توسعه سیاسی ۹۰
- ج) نسبت‌سنجی توسعه سیاسی با سایر ابعاد توسعه ۹۱
- د) ویژگی‌های توسعه سیاسی غرب ۹۲
۱. امپریالیسم ۹۲

۹۴	۲. گسترش گرایی
۹۴	۳. استعمار
۹۵	۴. ایدئولوژی
۹۶	گفتار دوم: مبانی انسان‌شناختی توسعه سیاسی مدرن
۱۰۰	گفتار سوم: پیامدهای انسان‌شناختی توسعه سیاسی مدرن
۱۰۰	الف) قانون‌گرایی توسعه سیاسی
۱۰۲	ب) تفکر فردگرایی توسعه سیاسی
۱۰۴	ج) نسبیّت ارکان توسعه سیاسی

فصل ششم: بررسی انتقادی مبانی انسان‌شناختی مدرن در توسعه اقتصادی

(۱۳۸ - ۱۰۹)

۱۰۹	مقدمه
۱۱۰	گفتار اول: آشنایی با توسعه اقتصادی
۱۱۰	الف) مفهوم توسعه اقتصادی
۱۱۲	ب) نسبت‌سنجی توسعه اقتصادی با سایر ابعاد توسعه
۱۱۲	ج) کاپیتالیسم؛ ماهیت توسعه اقتصادی مدرن
۱۱۲	۱. تعریف
۱۱۳	۲. ارکان
۱۱۳	۳. اهداف
۱۱۴	۴. ویژگی‌ها
۱۱۵	ه) نقد کاپیتالیسم
۱۱۶	گفتار دوم: مبانی انسان‌شناختی توسعه اقتصادی مدرن
۱۱۷	الف) ماده‌گرایی
۱۲۰	ب) انسان‌محوری

- ج) فردگرایی ۱۲۲
- د) خودبنیادی (سویژکتیویسم) ۱۲۳
- گفتار سوم: پیامدهای انسان‌شناختی توسعه اقتصادی مدرن ۱۲۴
- الف) حاکمیت عقل خودبنیاد ۱۲۵
- ب) تغییر معیار ارزش‌ها ۱۲۷
- ج) نفی سنت‌ها ۱۲۸
- د) سودگرایی ۱۲۹
- هـ) نگاه مادی به کار ۱۳۱
- و) آزاد بودن اقتصاد از اخلاق ۱۳۳
- ز) بی‌ارزش شدن انسانیت در تئوری توسعه ۱۳۵
- ح) خودشکنی هدف توسعه اقتصادی مدرن ۱۳۷
- جمع‌بندی ۱۳۹

منابع و مآخذ

(۱۶۰ - ۱۴۵)